

CZU 021.84:097

**EX-LIBRIS ȘI SUPRALIBROS – SIMBOLURI ALE CREAȚIEI ARTISTICE,
ORNAMENTE ALE CĂRȚILOR NOASTRE**

EX-LIBRIS AND SUPRALIBROS - SYMBOLS OF ARTISTIC CREATION,
ORNAMENTS OF OUR BOOKS

Elena CRISTIAN, Svetlana CECAN

Abstract: *The authors present information about the books with Ex-Libris and SupraLibros kept in the USARB Scientific Library Collection. These books have been purchased since 1959. Ex-libris is a formula that identifies the owner of a book.*

Key words: *ex-libris, supralibros, symbol, decorations, ex-libris manuscript, ex-libris label, ex-libris stamp, Moldavica Digital Library, Bessarabian ex-libris creator*

Etimologic, termenul de simbol provine din grecescul symbolom (semn de recunoaștere). Acest semn, obiect sau imagine concretă a unui lucru sau ființă reprezintă sau evocă altceva decât ceea ce este, de obicei o abstracție sau o realitate complexă. În domeniul artei, simbolul este folosit printr-o literă sau un semn grafic într-o operă de artă special pentru a desemna ceva independent de el. Raspândirea tiparului a deschis calea însemnelor de carte create pentru bibliofili pentru a-și însemna cărțile în chip felurit prin semnarea numelui întreg, a inițialelor sau a monogramei.

Francesco Orenes, *Oda Ex-libris-ului*, afirmă cu mândrie că ex-libris-ul este: „...Mică arhitectură simbol de simboluri, Crainic al culturii...”

Cărțile cu Ex-Libris și SupraLibros din colecția BȘ USARB, în special din Colecția Documente Rare, reprezintă cele mai valoroase și interesante tipuri de documente prin monogramele, blazoanele, etichetele, desenele, gravurile, micile însemne manuscrise și tipărite, sigiliile sau ștampilele aplicate pe copertă sau pe foaia de titlu. Graficienii și pictorii au transformat aceste însemne în adevărate opere de artă, minunate decorațiuni aplicate pe cărți de cei care le posedau cu mândrie. Această comunicare reflectă o parte din istoria de 72 de ani a BȘ USARB care a adunat documente din secolul al XVIII-lea până în prezent, cât și dorința noastră de a aduce informații despre cărțile cu Ex-Libris și SupraLibros păstrate în colecție.

Din rapoartele de activitate ale bibliotecii se poate observa că aceste cărți cu Ex-Libris și SupraLibros dar și multe altele au fost achiziționate începând cu anul 1959 prin schimbul interbibliotecar cu bibliotecile din fosta URSS (Moscova, Sankt Petersburg, Tomsk, Kaluga, Odessa, Cernăuți etc.), prin Бибколлектор (organizație care se ocupa de furnizarea cărților în biblioteci). La creșterea fondului de carte, un aport deosebit l-au avut donațiile de la Asociația Pro Basarabia și Bucovina Filiala „C. Negri” Galați, Universitatea Fresno din California, SUA, precum și donațiile particulare de la: Radu Moțoc, Alexandru Budișteanu, Ioan Nicoric, Mircea Druc, Iulius Popa, Pavel Proca, Ioan Călin Dimitriu, dr. Leonid

Gheorghian, Daniela Gifu, Dan George Dimitrescu, Nicolae Varnay, Mircea Filip, Ion Manoli etc.

Ca și istoric, Ex-Librisul a apărut la sfârșitul secolului al XV-lea în Germania, printre autorii inițiali au fost mari maeștri ai Renașterii, precum Albrecht Dürer (1471-1528) care efectua gravuri destinate proprietarilor bibliotecilor, de fapt acestea în esență fiind și primele ExLibris-uri, Lucas Cranach (1472-1553) și Hans Holbein junior (1497-1543).

Ex-libris (în latină: [*Carte*] între cărți) este un însemn de apartenență a unei cărți, care indică posesorul ei. Cuprinde adesea și gravuri cu valoare artistică.

SupraLibrosul este o expresie a posesorului cărții, o marcă de proprietar, un ornament aplicat pe coperta cărții. Supralibros, în general, sunt stampe în negativ, tip desen, de multe ori fiind aurite. Realizarea lor costă mai mult decât cea a ex-librus-ului. Prezența supralibros-ului pe carte poate indica și faptul că pentru proprietar cartea respectivă are o importanță deosebită.

Biblioteca Națională Digitală Moldavica <http://www.moldavica.bnrm.md>, include o colecție impresionantă de ex-libris-uri pe carte de diferite genuri, ale cunoscuților creatori basarabeni: Valeriu Herța, Leonid Nikitin, African Usov, Arcadie Antoseac, Nicolae Baciuc, Vladimir Kravcenko etc. Menționăm și alți creatori renumiți de ex-librisuri din RM: Ilie Bogdesco, Emil Childescu, Aurel Guțu, Isai Cârmu, Simion Zamșa, Alexandru Ermurache, Luminița Ermurache, Elena Garștea, Aliona Samburic, Vasile Movileanu și alții. Precizăm numai câteva lucrări ale artistului Valeriu Herța: *Ex-libris [scriitori] I. Creanga*, *Ex-libris [scriitori] D-lui V. Macariu*, *Ex-libris [caligrafie]*, *Ex-libris [feminin, portret]*, *Ex-libris [scriitori] Centenar Lucian Blaga*, *Ex-libris [scriitori] Liviu Rebreanu și multe altele*.

În Republica Moldova a apărut albumul *Creatori de ex-libris basarabeni (2011)*, care include douăzeci și opt de graficieni, prezenți cu câteva lucrări fiecare, completați cu date biografice: data și locul nașterii, studii, activități, expoziții de grup, expoziții personale, premii și distincții. În album sunt incluse și 6 lucrări ale participanților învingători la concursul de Ex-libris din 2007, organizat de Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” la tema „Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” – 130 de ani”. Concepția și alcătuirea albumului aparține dnei Lidia Kulikovski, director general al BM „B. P. Hasdeu” și graficianului Valeriu Herța.

Ex-Libris-ul internațional a fost inițiat de renumitul grafician – colecționar italian Gianni Mantero susținut de renumiți colecționari ai vremii ca: olandezul Johan Schwencke, austriacul Hubert WoytyWimmer, Toni Hofer. În mai multe țări din lume s-au înființat societăți naționale de prieteni ai Ex-Libris-ului, care reuneau bibliofili, colecționari și creatori de grafică Ex-Libris, și desfășurau activități prin alcătuirea de colecții, apariția revistelor de specialitate, culminând în anul 1939 cu înființarea Federației Internaționale a Societăților de Prieteni ai Ex-Libris-ului (prescurtat FISAE, International Federation of Ex Libris Societes).

Congresele Federației Internaționale pentru Ex-Libris (FISAE) se organizează o dată la doi ani, în diferite țări, sub patronajul UNESCO. A 36-a ediție a Congresului Internațional Ex-libris FISAE, a avut loc la Vologda (Russia) în perioada 22-27 august 2016. A 37-a ediție a Congresului Internațional Ex-libris FISAE se va desfășura la Praga (Republica Cehă) în 2018.

Prezentăm Ex-libris-uri și Supralibros-uri, minunate decorațiuni, de diferite

genuri, aplicate pe cărțile din colecția Bibliotecii.

Ex-libris manuscris „ex libris meis”, o scurtă formulă spirituală care conține și numele posesorului cărții. Un exemplu îl constituie însemnarea lui B. P. Hașdeu, pe volumul, *Din etymologicum magnum romaniae: Bucăți alese și adapt. pentru cl. secundare superioare* (1894). Câtă distincție în semnătură, câtă noblețe emană inscripția respectivă, sentimentul că aparține unui anumit om distinge respectiva carte dintre multe altele. Preotul Vasile Secrieru, scria pe toate cărțile din biblioteca sa, într-o splendidă ortografie latinească: *Ex meis libris Vasile Secrieru*. Dintre celelalte ex-libris-uri manuscrise menționăm: Gheorghe Armașu, Alexandru Budișteanu, Nicolae Filip, Karl Rabinovschi, Анна Петровна Лйнемань, etc.

SupraLibros, model decorativ de natură heraldică aplicat în auriu sau în sec pe coperta cărții arată proveniența acestuia sau apartenența în biblioteca unui anumit institut, grup sau individ. SupraLibrosul, putea reprezenta blazonul posesorului dacă era nobil, fie însemne, figuri alegorice, monograme înconjurată de ornamente. Cu câteva secole în urmă, ex-libris-ul era o parte indispensabilă a bibliotecii unei familii nobile și era trecut din generație în generație (Regele Carol I, Ecaterina II, Napoleon I Bonaparte, Shakespeare William, Swift Jonathan, Всеволожский Иван Александрович, Ludwig van Beethoven, Мамонтов Николай Иванович, Параскева Владимир Апостольевич Половцов Александр Александрович, Граф Шереметев Сергей Дмитриевич, etc.).

Supralibros de format mic imprimate în piele pe cotorul cărții: Gheorghe Dima (1847–1925), Petre P. Panaitescu (1900–1967), Constantin Sandu-Aldea (1874–1927), Papilian Alexandru (pseudonimul lui Sandu Stoichiță) 1947, Михаил Константинович Баллас (1851–1918), Всеволожский, Иван Александрович (1835–1909), Николай Иванович Мамонтов (1845-1918), Параскева, Владимир Апостольевич (1854–1911), etc.

Privind aceste minunății este ușor de înțeles de ce ele au devenit o adevărată formă de artă și au reușit să suscite interesul colecționarilor, cu timpul au început să apară imagini din cele mai diverse, precum îngeri, dragoni, păsări și tot felul de animale, copii, peisaje, scene din viața de zi cu zi și multe altele. Menționăm unele ex-librusuri de acest gen: Leul din bronz din orașul vechi Abydos, o figură metaforă, o coroana regală, vultur în zbor, tigru, etc.

De multe ori aceste ex-libris-uri au ajuns să fie considerate mai valoroase decât cartea în care au fost găsite, căci multe dintre ele au fost create de nume importante ale domeniului, sunt mici dar deosebit de frumoase creații de artă decorativă sau au aparținut unor persoane celebre. Oameni politici, scriitori, personalități culturale, actori au ținut să-și personalizeze cărțile din bibliotecă prin aplicarea acestor ornamente, fie inspirate de imaginea sau personalitatea lor, de pasiuni sau activități, de simboluri importante pentru ei: Mircea Druc, Pavel Anton, Vladimir Beșleagă, Faina Tlehuçi, Ion Manoli, etc.

Ex-librisul are la bază și gravura în lemn, aramă, zinc în zilele noastre și pe alte materiale, suport matriță de pe care se obțin copii, ex-libris-ul propriu-zis. Găsim acest tip de ex-libris pe cărțile lui Lev Tolstoi:

- Толстой, Лев Николаевич. Анна Каренина. Том. 1-2, (1914) (Тип. Т-ва И. Д. Сытина).
- Толстой, Лев Николаевич. Война и миръ. Том. 1, (1912) (Тип. Т-ва И. Д. Сытина)
- Толстой, Лев Николаевич. Драматическiе произведения, 1914 (Тип. Т-ва И. Д. Сытина).
- Толстой, Лев Николаевич. Повести и рассказы. Том. 2, 1914 (Тип. Т-ва И. Д. Сытина).

Ex-libris-ul etichetă, eticheta creată de un artist la cererea proprietarului sau din îndemnul propriu al artistului (Bibliotheca Моѳос, Bibliothek von Hans Ziekmann, Fundațiile Culturale Regale, Sibylle Gräfin von Bismarck geb. von Arnim, АМК ДЧИ. Родина прежде всего. Из книгохранилища имени К. К. Кукина, Михаил Николаевич Великий князь, Опанас і Ольга Шевчукевич, etc). În afara darului lor de a înfrumuseța cartea, ex-librisurile au scopul de a reaminti cine este proprietarul ei. Găsim diverse etichete de carte pe cărțile noastre, create de artiști din secole apuse sau contemporani, fiecare folosind stilul și tehnica sa, dar rezultatul fiind mereu deosebit de frumos. Iată câteva exemple.

Ex-libris-ul ștampilă, desemnează menționarea posesorului unei cărți aplicat pe foaia de titlu sau în cuprinsul cărții, pe marginea albă a paginii (Lupu Ilie, Nicorici Ioan Vasile, Odobescu Alexandru, Proca Pavel, Кучерявая Лактанция Асоціаția Culturală Pro-Basarabia și Bucovina Fil. „С. Negri” Galați, etc.). Ștampilă este cea mai ieftină, rapidă și mai ușor de folosit metoda de a personaliza o gama largă de documente.

Pentru bibliotecari Ex-Librisul reprezintă acte, documente de apartenență ale unei cărți, a unei colecții rare, care le adaugă valoare, câte odată inestimabilă. Cu siguranța, atunci când ții în mână o carte cu ex-libris vei ști că face parte din biblioteca unui mare iubitor de carte.

Ex-Libris-ul și Supalibros-ul e martor al istoriei cărții, apărător al cărților dar și obiectul pasiunii nobile a colecționarilor. Rămâne și astăzi, în epoca tehnologiilor moderne, una dintre cele mai nobile componente ale artelor grafice. Indiferent de tipologia ex-libris-ului, el adaugă o valoare bibliofilă lucrării, alături de cea documentar-istorică, este totodată un important factor emoțional, o formă de educație estetică și de cultivare a unor relații de prietenie și idealuri comune între colecționari.

Pentru a personaliza cărțile din biblioteca Dvs puteți să folosiți un „ex-libris” propriu. Trebuie să cuprindă formularea „ex-libris”, numele și un desen semnificativ (o carte, o floare, un copac, unelte sau obiecte care să indice viitoarea profesie etc.).

Referințe:

1. *Arta ex-librisului USARB* [on-line] [citată 18.12.2017]. Disponibil: <http://gradinilor.blogspot.md/2012/04/arta-ex-librisului.html>
2. *Biblioteca Națională Digitală Moldavica USARB* [on-line] [citată 23.01.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnrm.md>
3. *Creatori de ex-libris basarabeni USARB* [on-line] [citată 20.02.2018]. Disponibil: <http://ru.calameo.com/books/001858853f7343dc216b9>
4. *Ex-libris – minunatele decorațiuni ale cărților noastre USARB* [on-line] [citată 05.02.2018]. Disponibil: <https://www.bookaholic.ro/ex-libris-minunatele-decoratiuni-ale-cartilor-noastre.html>
5. *Ex Libris - o stampila erudita [USARB]* [on-line] [citată 06.02.2018]. Disponibil: <http://www.newparts.info/2015/10/ex-libris-o-stampila-erudita.html#.WnFnqIRl8dU>
6. *Grafica - eterna luptă dintre alb și negru. Creațiile de grafică mică USARB* [on-line] [citată 13.02.2018]. Disponibil: <http://www.caietesilvane.ro/articole/2040/Grafica-eterna-lupta-dintre-alb-si-negru-Creatiile-de-grafica-mica.html>
7. *Opera de arta ca simbol USARB* [on-line] [citată 19.02.2017]. Disponibil: <http://www.rasfoiesc.com/hobby/arta-cultura/OPERA-DE-ARTA-CA-SIMBOL79.php>
8. *Vologda will host the 36th International FISAE Congress on August 22-27, 2016* [on-line] [citată 22.01.2018]. Disponibil: <http://cultinfo.ru/en/news/2016/3/vologda-will-host-36th-international-fisae-congress>